

Dades bàsiques de l'element

Comarca: Vallès Oriental.

Municipi: Fogars de Montclús.

Localització: Lloc de la Costa a 10 km de Sant Celoni (5 km per la carretera de Santa Fe del Montseny i 5 km pel trencall de Mosqueroles).

Tipologia: Edícula oberta a quatre vents i coberta a quatre aigües.

Època: 1680.

Propietat: Bisbat de Barcelona.

Declaració monumental: no en té.

Dades bàsiques de la intervenció

Tipus d'intervenció: Restauració del comunidor: substitució de l'estructura de fusta de la coberta, restauració d'elements i materials malmesos.

Arreglament de l'entorn: trasllat de nínxols i creació d'un espai de repòs i contemplació del paisatge.

Projecte

Autor: Antoni González, arquitecte.

Col.laboradors: Francesc Fernández, arquitecte. Jaume Benavent, estudiant.

Data: novembre 1981.

Obra

Director: Antoni González, arquitecte.

Col.laborador: Santiago Rius, aparellador.

Constructor: Llorenç Deumal i Pujol. Montseny.

Fusteria: Baró, Sant Esteve de Palautordera.

Ceràmica commemorativa: Mercè Rius. Barcelona.

Data d'inici: gener 1983.

Data d'acabament: abril 1983.

Pressupost: 3.785.711 pessetes.

Processó a començaments de segle.

Plaça commemorativa (1680).

Notícia històrica

El comunidor va ser construït el 1680 segons indica una làpida commemorativa situada al costat SO de la base.

Forma part del conjunt parroquial de l'església i el cementiri de Sant Esteve i és situat en un angle del recinte.

L'església és d'origen medieval amb transformacions posteriors.

La funció per a la qual va ser construït el comunidor queda ben explicada en l'interessant article «Els comunidors», de Maria Palomo, publicat a «Muntanya» (n. 721, 1982) i del qual transcrivim aquests paràgrafs:

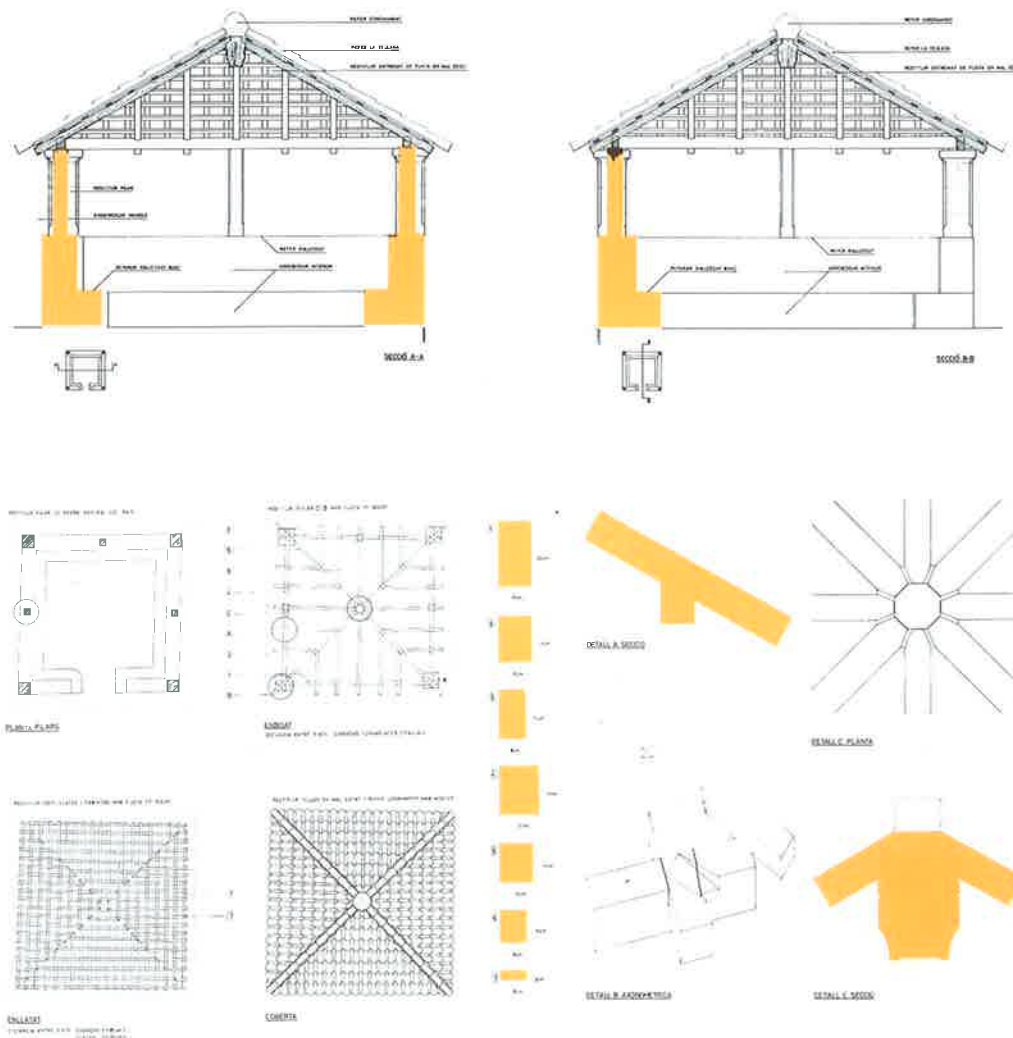
«Es coneix amb el nom de comunidor l'obra petita, oberta a quatre vents, destinada a aixopugar el sacerdot quan era necessari comunir, exorcitzar o conjurar les tempestes.

»Fou a final del segle XVI i començament del XVII quan els bisbes donaren noves disposicions per tal que les esglésies es proveïssin de comunidor, segons es pot comprovar a les Visites Pastorals, els llibres d'obra de les parròquies i els contractes notariais d'aquesta època.»

Comunir, doncs és exorcitzar, manar, ja que el sacerdot manava en nom de Déu als «esperits malignes» que formaven les tempestes que les dispersessin i allunyessin del seu terme cap a altres llocs «erms o silvestres on el pastor no habita, el sembrador no sembra, el gall no canta i la campana no sona», a fi que no poguessin causar cap mal als homes, bèsties, arbres, fruits, herbes, o qualsevol cosa destinada al servei dels homes.

El fet de comunir podem dir que venia ja de molt antic, si bé en aquests segles donaren una importància especial a aquesta cerimònia. Els rituals contenen una gran riquesa de fórmules exorcitzadores.

Precedia la cerimònia de comunir tota una solemne preparació que es feia durant una època de l'any que anava de la Invenció de la Santa Creu (3 de maig) fins a l'Exaltació de la Santa Creu (14 de setembre) (època en què els fruits de la terra corren més perill) i consistia que el sacerdot, cada dia, després de dir la missa, havia

Plànols aixecats per al projecte abans del desmuntatge de l'estructura de la coberta.

de recitar un fragment de cada un dels quatre Evangelis dirigint-se a les quatre parts del món, amb la intenció de suplicar al Senyor que ni els núvols, ni els vents, ni les tempestes o poguessin causar cap mal als termes que li eren encomenats.

Se'ns diu en un ritual de l'any 1743 que «així que el sacerdot encarregat de comunir veurà el cel cobert de fosca nuvolada que amenaça tempestat i pedra, farà tocar les campanes».

Avisat així tot el poble i la pagesia amb el toc de la campana: «tocant a temps», aleshores calia que el sacerdot es preparés per comunir mentre els pagesos que vivien més a prop de la parròquia, deixant tots els seus treballs, corrien cap a l'església per tal d'assistir a la cerimònia i acompanyar el sacerdot, el qual, ja revestit amb el sobrepellís i l'estola, començava a exorcitzar amb l'aigua i la sal, i «amb devoció senzilla, intenció pura, humilitat profunda, temor vertader, cor contrit, confiança en la bondat del Senyor i en la intercessió i patrocini dels sants, en particular de Maria Santíssima, dels patrons de la parròquia i de Sant Isidre dels pagesos», agafava la veracreu, algunes relíquies de sants, l'aigua i la sal beneïdes i el salpasser, i, acompanyat de tots els assistents, es dirigia cap al comunidor i, obrint el seu ritual, començava l'exorcisme.

«La cerimònia constava bàsicament de dues parts: la imprecatorià i la pròpiament exorcista, precedida aquella d'unes invocacions i seguida l'altra d'unes oracions. Aquest esquema va enriquir-se molt els segles XVII i XVIII.»

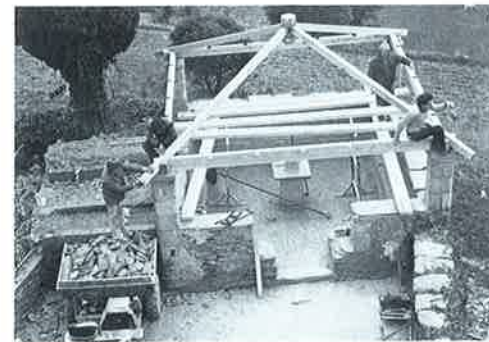
Breu descripció de l'element

A l'article de Maria Palomo ja esmentat, trobem aquesta descripció:

«Es pot parlar, en general, de dos tipus diversos de comunidors: els d'edificació adjunta a l'església i els aïllats. Entre els primers, en trobem en forma de torre i els construïts sobre la fàbrica de l'església.

»Entre els segons, en forma de petita torre que dona accés al recinte de l'església, o bé, edificada en un extrem del cementiri, i els de porxet.

»El comunidor de porxet, el podríem definir com una petita edificació oberta a quatre vents, aïllada i coberta. La seva estructura és formada de

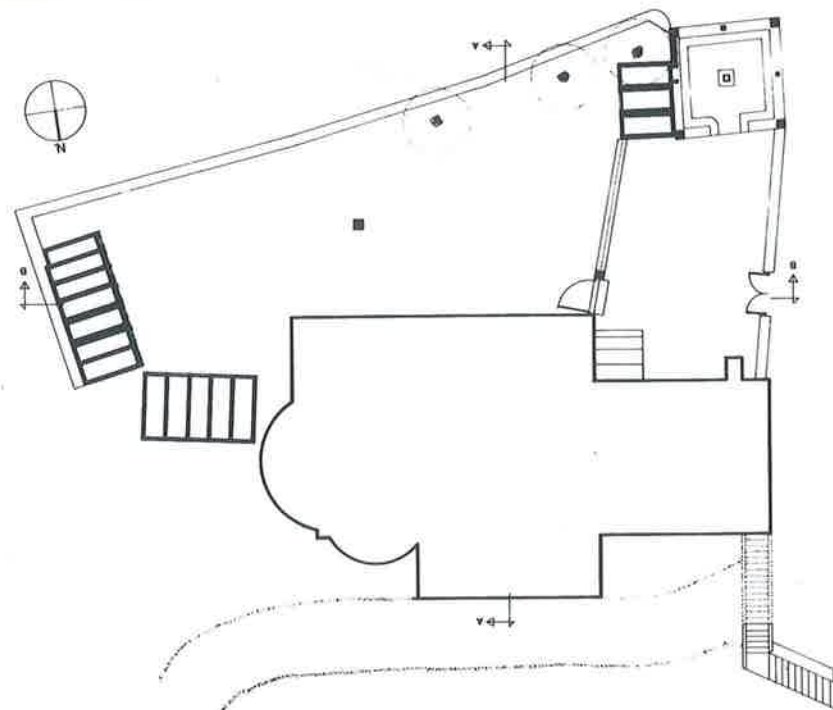

El comunidor abans de les obres (23 novembre 1981 i març 1980).

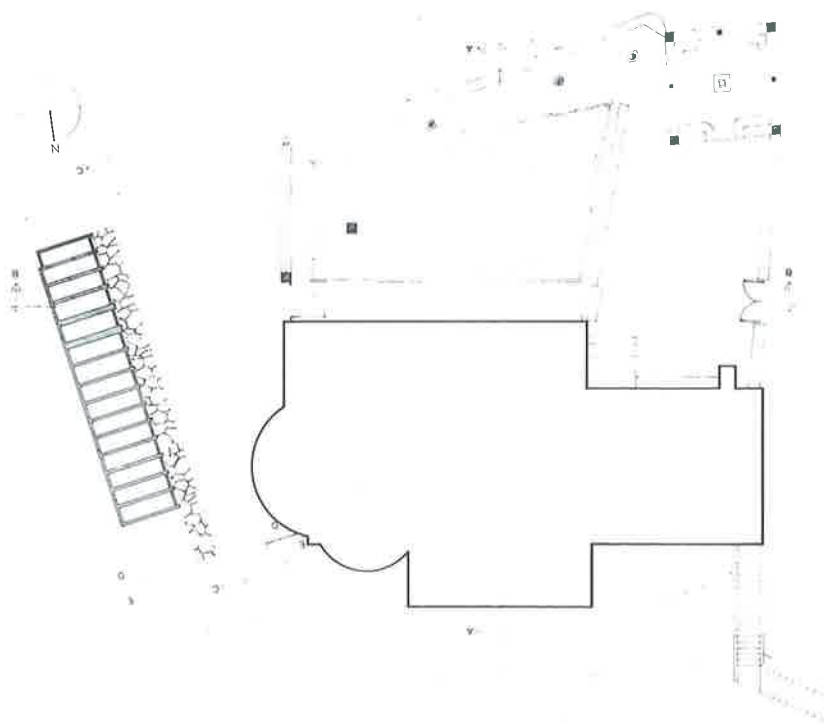
Desmuntatge de la coberta (8 febrer de 1983).

Procés de muntatge de la nova estructura (10 i 11 de febrer de 1983).

Plànol del conjunt abans de la intervenció.

Plànol del conjunt després de la intervenció.

quatre columnes o pilastres que sostenen una teulada a quatre vessants coronada per una petita creu. Per la part de dins, la teulada se sosté per un embigat de fusta ben distribuït amb una mena de botó o clau, també de fusta, al mig.

»En alguns d'ells es troba, a dins, com un petit altaret o pedró amb una creu de ferro i un banc d'obra al seu voltant. Són construïts a poca distància de l'església i en un lloc dominador dels camps i del terme parroquial.»

El de Sant Esteve de la Costa pertany a aquest segon grup. Des d'allí es contempla una vista encisadora, la qual cosa, juntament amb la seva situació en angle al damunt d'una alta base, el fa un dels comunidors més extraordinaris que es coneixen.

Al costat NE hi havia, adossats, nínxols moderns que el desfiguraven i impedièn de connectar el comunidor amb un espai de passeig més ampli. El seu estat de conservació no era bo, la fusta de roure de l'estructura de la coberta havia envellit i s'havia deformat tant que no podia garantir-se la resistència suficient per suportar el pes de la coberta.

Críteris d'intervenció

Per explicar-los reproduïm sencer el text grafiat a les rajoles que s'han col·locat al comunidor:

«Aquest comunidor va ser construït el 1680 per comunir les tempestes i beneir els camps.

»300 anys després, el seu estat de conservació no era bo i amenaçava de caure.

»A petició del bisbat i de la parròquia, el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona es va encarregar de restaurar-lo i endreçar-ne l'entorn.

»Les obres foren realitzades pels germans Deumal, constructors, i el fuster senyor Baró, i van ser dirigides per l'arquitecte Antoni González i l'aparellador Santiago Rius.

»Com a homenatge a l'enginy i la bellesa del disseny de l'estructura de fusta del segle XVII, que estava malmesa, es va refer amb fusta nova amb l'esperança que duri 300 anys més com a aixopluc dels qui vulguin, des d'aquí, conèixer i participar en la història de la Costa o gaudir del paisatge, l'amistat o l'amor.

»La Costa del Montseny, Pasqua de 1983.»

La decisió d'utilitzar fusta de melis per a la reproducció exacta de l'estructura malmesa obeeix a les disponibilitats i a la garantia que ofereix. La decisió de no tenyir, embrutar o malmetre aquesta fusta nova amb intencions històrico-estètiques (com va suggerir algun espectador de l'obra), obeeix a un elemental sentit del bon gust.

La bellesa de l'arquitectura rau en el disseny del conjunt i dels detalls amb independència de la patina que la cobreix o pot arribar a cobrir-la, de forma natural, amb el pas del temps.

Breu descripció de les obres

Quant al comunidor:

Desmuntatge de l'estructura amb presa de dades fotogràfiques i gràfiques per a la comprovació dels plànols del projecte i de la nova estructura que l'havia de substituir.

Construcció en taller d'una estructura de fusta de melis idèntica a la primitiva en la forma i el sistema de muntatge.

Muntatge de la nova estructura (8 de febrer de 1983) amb tractament antiparàsits i envernissat incolor de tots els elements de fusta i reconstrucció de la teulada.

Neteja i consolidació d'elements de pedra; reparació d'arrebossats; reposició de peces de pedra vermella del Figueró i de pissarra del Montseny en ampits i bancs; recuperació del nivell de paviment amb sauló.

Quant a l'entorn:

Demolició dels nínxols adossats al comunidor.

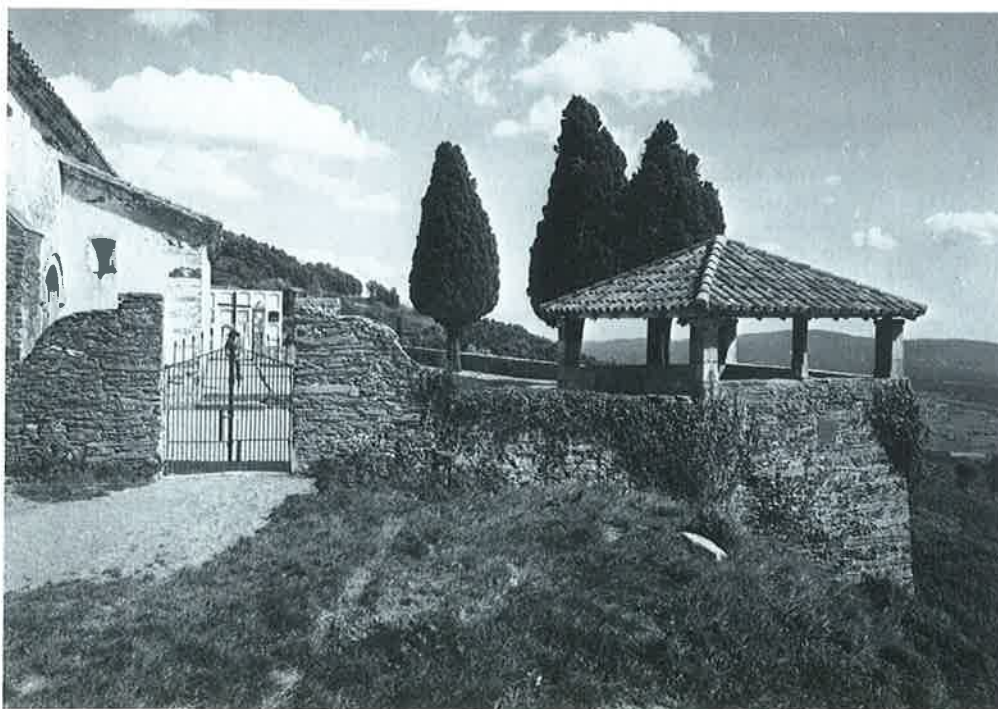
Trasllat de la reixa i la porta d'accés al recinte del cementiri per tal de reduir-lo i permetre així la creació d'un espai de repòs i de passeig més ampli connectat al comunidor. Formació, en aquest espai, d'una catifa de gespa que envolta la creu i senyala així l'existència d'enterraments.

Formació d'un banc de pedra en el lloc on hi havia hagut la reixa.

Pavimentació amb grava dels llocs de pas al voltant de la gespa.

L'únic dia en tres segles que el comunidor ha estat descobert (8 febrer 1983).

El comunidor després de les obres (21 abril 1983).

El dia 4 de setembre de 1983 el cardenal Jubany i el president Dalmau visitaren el comunidor per celebrar l'acabament de les obres de restauració.

Vista de l'església des del SE (Març 1981 i abril 1983).

Reparació i consolidació dels murs perimetrals del recinte.

Demolició dels nínxols adossats a l'absis de l'església i formació d'un nou cos de nínxols, arreglerat amb els que encara es conserven, després de ser reparats.

Formació d'un mur de pissarra del Montseny per tancar el conjunt per darrera el cos de nínxols.

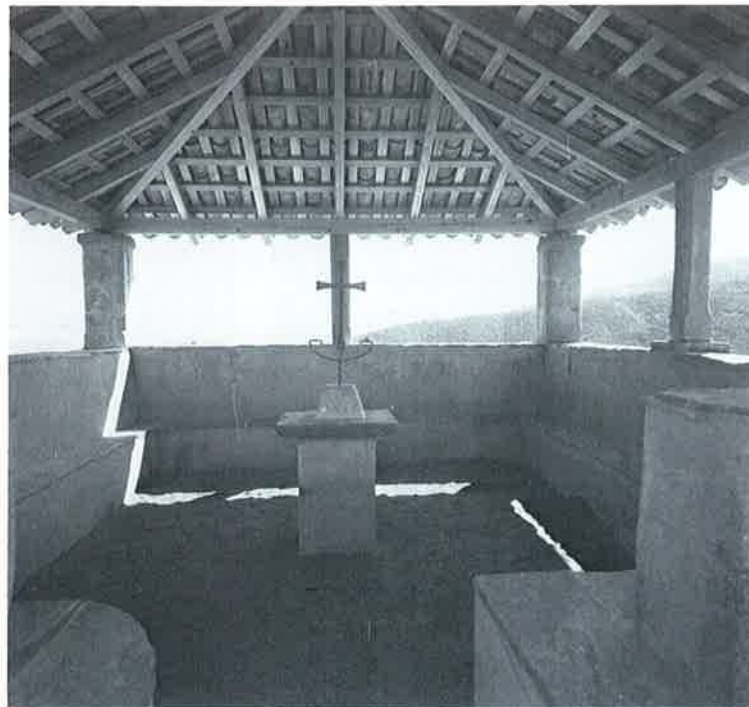
Rebaix del nivell de terres superposades junt a l'església i el cementiri, amb esplanació i formació de pendents per facilitar el desguàs.

Al mateix temps que es realitzaren aquests treballs, es feren a l'interior de l'església altres obres, promogudes directament pel rector, amb les quals no té res a veure la Diputació de Barcelona.

Façana nord del comunidor (23 novembre 1981 i 15 abril 1983).

Vista del conjunt després de la intervenció (21 abril 1983).

Interior del comunidor (23 novembre 1981 i 21 abril 1983).

Estructura de la coberta (març 1980 i març 1983).